

*Н.М. Антонюк,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Київський національний університет імені
Тараса Шевченка)*

Правнича термінологія у змісті викладання іноземних мов

*Навчаючи, люди вчаться.
Сенека [23]*

Ключові слова: *переклад юридичної лексики, комунікативна діяльність, автентичні матеріали, міжпредметні зв'язки, правове мовлення.*

Генеральний секретар ЮНЕСКО Коїчіро Мацуура, виступаючи на міжнародній конференції “LINGUAPAX — VIII” в Україні, вкотре відзначив загальновідому істину, що всі мови безцінні, тому що думки і висловлювання, що народжуються в кожній з них, не можуть однаково яскраво бути вираженими такою будь-якою іншою мовою [1].

Перехід з однієї мови на іншу завжди ставить серйозне завдання переходу від однієї системи думок до іншої, які можуть стати основною причиною взаємного непорозуміння. Під час взаємодії мов під загрозою опиняються фундаментальні принципи світу, засади яких відповідно до статуту ЮНЕСКО повинні ґрунтуватися на розумі людському, що визначається мовою й організується відповідно до різних мовних моделей — розмаїття багатобарвності термінологічних структур.

Особливо вагоме значення ці ідеї набувають при перекладі юридичної лексики, використанні правничої термінології у змісті викладання іноземних мов.

Комунікативна діяльність у ході академічних занять з іноземної мови зі

студентами загальною юридичного, адвокатського відділення, відділення міжнародного права та перекладачів охоплює багатогранні модульні системи, які можна згрупувати за такими напрямками: 1) фонетичний; 2) граматичний; 3) тематично-правничий; 4) лексико-термінологічний та семантичний; 5) перекладацько-адекватний (усний та письмовий переклад юридичних текстів).

Фахівці перекладацької майстерності — В.І. Карабан, І.В. Корунець, В. Коптілов, Г. Міраль, В. Рецкер відносять тексти з правничою термінологією до офіційно-ділової лексики. Студенти повинні усвідомлювати, що тексти офіційно-ділового стилю відзначаються: багатократно повторюваною лексикою, пов'язаною з темою певного тексту; чіткою композицією, яка забезпечує поділ змісту на пункти; однозначністю елементів лексики та фразеології; відсутністю емоційно забарвлених висловлювань; широким використанням інфінітивних конструкцій зі значенням заохочення до певних дій, а іноді й з наказовою семантикою.

Так, текстові Конституції кожної держави притаманні елементи офіційно-ділового стилю (суспільно-політична лексика та фразеологія, однозначність викладу, чіткий поділ змісту за статтями,

логічна послідовність порядку статей — від більш важливих на початку кожного розділу до менш важливих наприкінці нього). На відміну від переважної більшості офіційно-ділових документів, текстові Конституції властиві певні елементи урочистості [20].

З метою формування у студентів відповідних перекладацьких вмінь та навичок роботи з офіційними юридичними документами їм доцільно запропонувати офіційні тексти для вивчення та аналізу в українській та в іноземній мовах: Конституція України (українською мовою) та *Verfassung der Ukraine* (німецькою мовою).

Практика доводить, що студентам краще вивчити правничу термінологію, маючи перед собою візуальну опору — білінгвістичний текст юридичної тематики. Аналізуючи кожне положення Конституції, студенти засвоюють поняття та фразеологізми, такі, як: суверенна воля, українське державотворення, право на самовизначення; демократична, соціальна, правова держава та ін.

Результативності цього виду лінгвістичної діяльності допоможуть комп'ютерні програми та технології.

Викладання іноземних мов повинно здійснюватись на основі автентичних матеріалів. Для прикладу, доцільним є обговорення, особливо на старших курсах викладання іноземних мов майбутнім юристам, найбільш часто вживаних положень “Конвенції про захист прав та основних свобод людини і громадянина”, у світлі прецедентної практики Європейського суду з прав людини. Викладачам іноземних мов варто використовувати систематизовані матеріали, які подаються через призму практики Європейського суду і висвітлюються ведучими зарубіжними експертами.

Знання, здобуті студентами з курсів правничих дисциплін, дають можливість обговорити іноземними мовами бачення Конвенції відомими українськими вченими та адвокатами в контексті

вітчизняного законодавства та судової практики. Адже кожна з статей Конвенції може бути підкріплена переліком справ, які розглядалися Європейським судом з прав людини. Таким чином, на заняттях з іноземних мов здійснюються міжпредметні зв'язки, відбувається наступність між правничими дисциплінами та змістом викладання іноземних мов. Студенти мають можливість засвоїти іноземною мовою терміни, які постійно чують на лекціях та семінарах з правничих дисциплін. А саме: інтерпретація Конвенції, механізм використання відповідних правозахисних можливостей; умови отримання заяв, процедури їх розгляду Європейським судом і навіть термін “конвенційний захист професійних прав адвокатів”.

Зрозуміло, що недостатньо обмежитись вивченням термінів “злочин, покарання, суд, тощо”, відомих студентам ще з курсів іноземних мов загальноосвітніх шкіл.

Час сьогодення вимагає від майбутніх юристів, адвокатів, фахівців у галузі міжнародного права вільного оперування в іноземній мові такими юридичними термінами та їх абрєвіатурами, як: Статут Організації Об'єднаних Націй (Статут ООН), Генеральна Асамблея, Міністерство Юстиції (МЮ) та Міністерство Оборони (МО), Європейський Союз (ЄС), Верховний Суд, захист економічних та соціальних прав особи, податкова інспекція, страховий поліс, спадок, застава та багато інших, про які йдеться на лекціях з цивільного, сімейного, господарського права та інших спеціальних юридичних дисциплін.

Оскільки мова в сучасній лінгвістиці розглядається не тільки як інструмент комунікації, але й явище культури, засіб для категоризації досвіду етноса, — одним із шляхів оптимізації міжособового та міжнародного комунікативного простору є правове мовлення, ґрунтоване на юридичній термінології.

Студентам у ході занять з іноземних мов варто запропонувати такі теми для

обговорення, проведення конференцій, рольових ігор, інтерв'ю, засідань, написання статей, рефератів, креативних завдань:

- Професійна гідність сучасного адвоката.
- Професіоналізм юриста.
- Професійна компетентність юриста-міжнародника.
- Лінгвістика і право.
- Законодавча система України та англomовних країн (Великобританії, США, Канади).
- Судочинство в Україні та Великобританії (США).
- Система покарань в Україні та США (Великобританії).
- Правозахист неповнолітніх.
- Поліція і порядок в країні.
- Конституція України: права і обов'язки громадян.
- Етика дій сучасного адвоката (юриста).
- Конституції англomовних країн.
- Міжнародні організації.
- Закон і порядок.

Робота над темами такого плану вимагає від студента залучення не тільки власного менталітету та творчого потенціалу, але й лінгвокультурного аспекту висвітлення іноземною мовою правничих тем, які містять відповідну юридичну термінологію.

При виконанні такого виду творчих завдань необхідно усвідомлювати важливість фактора суб'єкта комунікативної діяльності. Адже кожен студент як інтерпретант, рівно, як і викладач, інтерпретатор, перебувають у період комунікації під впливом різних факторів: емоцій, логічних міркувань, поведінки, оточення та ін. Так, навіть окремих юридичний термін може викликати в студентській аудиторії досить активну реакцію, яка спонукає жваву дискусію, діалог, бесіду-роздум.

На заняттях з англійської мови студенти залюбки обговорюють життєво-популярні поняття на зразок: страхування

(insurance), а також похідні фразеологізми та словосполучення — страхування кредиту (credit insurance), страхування життя (life insurance), страхування від пожежі (fire insurance); вимоги щодо страхування (requirement for insurance), страхування ризиків (risk insurance), поліс зі страхування шкоди власності (property damage policy). В ході дискусій з використанням вищевказаної лексики відбувається поєднання правничої та бізнес термінологій, що робить заняття з іноземних мов адекватними сучасним інтересам студентської аудиторії.

Окремий аспект — зацікавленість студента змістом інформації, яку він отримує на заняттях з іноземної мови. Студентів — майбутніх адвокатів, не залишає байдужими інформація про найбільш унікальні заповіти (will) та спадщини (legacy, heritage). Терміни: “заповіт, вступати у право наслідування, майно, спадок, спадкоємиць” використовуються студентами при перекладі міні-текстів типу: “най...” (The most ...):

- найдавніший заповіт залишив один із батьків — засновників США Томас Джефферсон. Вказівки щодо майна в документі чергувалися з роздумами про історію Америки. Згідно з цим заповітом спадкоємці Джефферсона могли отримати свої долі лише за умови, якщо вони відпустять на волю своїх рабів;

- найбільшу суму готівкою, яка будь-коли була вказана у заповіті однієї людини, залишив Генрі Форд. Він заповідав розподілити 500 мільйонів доларів серед 4157 навчальних і благодійних закладів;

- найсекретніший заповіт залишив мільярдер Мішель Ротшильд. У ньому, попри все, говориться про категоричну заборону складання опису його спадку, будь-якого судового втручання та оприлюднення спадку. Таким чином, реальні розміри спадку М. Ротшильда невідомі й донині.

Ще одне “най...” повідомлення стимулює розвиток діалогічного мовлення у

студентів. Почувши чи прочитавши його, студенти на заняттях з іноземної мови починають дискусії та обговорення не лише юридичного спрямування, а також соціального, політичного, морально-етичного. Йдеться про найбільшу спадщину, яку будь-коли заповідали тварині. З цією спадщиною пов'язана найдивніша й найабсурдніша історія про заповіт. Мільйонер та кінопродюсер Роджер Доркас усі свої 65 мільйонів доларів залишив улюбленому псові Максиміліану. Суд визнав таке рішення законним, оскільки за життя мільйонер виправив Максиміліану абсолютно людські документи. Своїй дружині Доркас залишив 1 цент. Однак вона за тими ж документами вийшла за пса заміж та після його смерті спокійно вступила в права на спадщину, оскільки пес, звісно, заповіту не залишив [3].

Особливу категорію правничих термінів становлять слова та словосполучення, переклад яких іноземною мовою з української та навпаки утворює синонімічний ряд.

Для прикладу, поняття “адвокат” можна перекласти англійською мовою як: Lawyer, attorney, barrister, solicitor. Важливо, щоб студенти чітко усвідомили лексичні особливості багатоплановості значень, а також змогли порівняти їх з аналогічними поняттями в рідній мові.

Lawyer — адвокат; юрист; company (corporation) lawyer — юрисконсульт; Solicitor — адвокат, який готує справи для баристера та виступає тільки в судах нижчої інстанції; повірений.

В американському варіанті англійської мови solicitor — також юрисконсульт; агент фірми з розпродажу замовлень; особа, яка збирає пожитки.

Solicitor-General — вищий чиновник міністерства юстиції (в США); головний прокурор (у деяких штатах США).

Attorney — адвокат; повірений; чиновник органів юстиції. Attorney General — вищий чиновник органів юстиції (який є членом кабінету міністрів); міністр юстиції та генеральний прокурор (в Англії

та США); attorney general — головний прокурор штату в США; district (circuit) attorney, attorney in fact — особа яка не є адвокатом, діє як повірений іншої особи; by attorney — за довіреністю; attorney-at-law — адвокат (у США).

Barrister — баристер; inner barrister — баристер вищого рангу, який виступає в суді всередині бар'єру, що відокремлює суддів від підсудних; utter barrister (outer) barrister — баристер, який виступає в суді поза бар'єром; briefless barrister — адвокат без практики; revising barrister — баристер, який перевіряє списки виборців на вибори до парламенту; уповноважений з перевірки списків виборців.

Наведені приклади свідчать про те, що правничі терміни, як і слова взагалі, пов'язані тисячами невід'ємних зв'язків з історичними, культурними, літературними, юридичними і законодавчими традиціями мови оригіналу. Терміни й словосполучення живуть у контексті певного речення, твердження, абзацу, тексту, змісту. На семантику кожного слова, терміна, поняття, фрази, словосполучення впливають різні асоціації, які формують фіксовану картину комунікації.

Заняття з іноземної мови дають широкі можливості студентам юридичних спеціальностей оволодіти правничою термінологією через призму мовної картини світу, що відображає національні, культурологічні, історичні, правові особливості сприйняття і бачення суспільства.

Сучасний майбутній юрист, адвокат, суддя тільки тоді зможе знайти свою нішу фахового визнання у конкурентоздатному середовищі, якщо зможе кваліфіковано оперувати правничою термінологією не лише рідною, але й іноземною мовою.

Цьому сприятимуть як методично-кваліфіковано підготовлені та проведені академічні заняття з іноземної мови, зустрічі, конференції, спілкування з юристами-фахівцями — носіями мов,

так і самостійні зусилля студентів, спрямований на опановання юридичними термінами іноземними мовами на основі

аудіо-, відео- та комп'ютерних інформаційних джерел.

Список літератури:

1. Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КДЛУ. — К.: Видавничий центр КДЛУ, 2000. — С. LXVII.
2. *Вежбицкая А.* Язык. Культура. Познание. — М.: 1996. — 416 с.
3. Правда Украины. 10 ноября 2005г. Интересные факты.
4. *Антонюк Н., Краснолуцький К.* Англomовні країни та Україна. Міжнародні організації. — Вінниця: Нова Книга, 2004. — 228 с.
5. *Зернецький П., Берт С., Вересоцький М.* Business English for Law Students. — Вид. дім «Кієво-могилянська академія», 2005. — 246 с.
6. *Start Redman.* English Vocabulary in Use. Cambridge University Press. 2002. — 270 с.
7. English of Law. International Instruments on Human Rights. — К.: Юрінком Інтер, 2005. — 752 с.
8. Большой англо-русский словарь. — М.: Русский язык, 2004 (в двух томах).
9. Webster's Encyclopedic Dictionary. — New York, 2000.
10. Юридический Энциклопедический словарь. — М.: Энциклопедия, 1984. — 414 с.
11. Англо-русский словарь глагольных словосочетаний. — М.: Русский язык, 1986. — 634 с.
12. *Карабан В.І.* Переклад з української мови на англійську. Навчальний посібник-довідник для студентів вищих закладів освіти. — Вінниця: Нова книга, 2003 — 608 с.
14. Переклад англійської наукової і технічної літератури. — Вінниця: Нова книга, 2004. — 574 с.
15. Англійсько-український юридичний словник. — Вінниця: Нова книга, 2004. — 1085 с.
16. Переклад англomовної економічної літератури. Економіка США: загальні принципи / За ред. Л.М. Черноватого та В.І. Карабана. — Вінниця: Нова книга, 2004. — 491 с.
17. *Alexander L.G.* Longman English Grammar. — New York, 2002. — 374 с.
18. *Devlin J.A.* Dictionary of Synonyms and Antonyms. — A Time Warner Company, 1987. — 348 с.
19. *Ніколаєва С.Ю., Бадаянц Г.С.* Текстові завдання з англійської мови. — К.: Освіта, 1998. — 210 с.
20. *Коптілов В.* Теорія і практика перекладу: Навч. посіб. — К.: Юніверс, 2002. — 280 с.
21. *Мірам Г.* Алгоритми перекладу: Вступ. Курс з формалізації перекладу (англ. мовою). — К.: Твім інтер, 1998. — 170 с.
22. *Martin H. Hanser, A Dictionary of Contemporary Idioms.* — Pan Books London. 2003, - 220 с.
23. Разум сердца. Мир нравственности в высказываниях и афоризмах. — М., 1990. — 605 с.

РЕЗЮМЕ.

В статье предлагается творческий подход к изучению юридической терминологии в ходе преподавания иностранных языков будущим юристам. Разнообразии примеров

на базе английского языка освещает лингво-культурный, профессиональный аспект моделирования содержания занятий по иностранным языкам для студентов общеправовых, адвокатских специальностей, а также для будущих специалистов по международному праву.

SUMMARY.

The article suggests creative approach towards studying judicial terminology by future lawyers in the process of teaching foreign languages. Variety of the examples based on the English language teaching highlights linguocultural and professional aspects of modelling the plot of foreign language classes for the law students.

*Рекомендовано кафедрой
іноземних мов та перекладу*

Отримано 25.11.05